

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τμήμα Διοίκησης Τουρισμού

Ιστορία Οικονομικών Θεωριών

Ενότητα 04

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης
15^{ος} – 17^{ος} Αιώνας

Διδάσκουσα: Δήμητρα Κουλουμπού (dkouloumprou@uniwa.gr)

Περιεχόμενα ενότητας

- Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης
- Επιστημονική Επανάσταση
- Μερκαντιλισμός
- Μερκαντιλισμός – Αρνητική Κριτική
- Μερκαντιλισμός – Θετική Κριτική
- Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo Machiavelli)
- Η Σχολή της Σαλαμάνκα
- Martin Navarrus
- Τα οικονομικά Κατά τον 16^ο Αιώνα
- Λουίς Ντε Καμόες – Λουσιάδες (Ποίηση)

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Ο 15^{ος} αιώνας σηματοδοτεί την απαρχή του σύγχρονου κόσμου. Αυτή συμβολίζεται με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453 που σήμανε και το τέλος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στο ανατολικό τμήμα της.
- Μεταξύ του 15^{ου} και 17^{ου} σε ορισμένες ιταλικές πόλεις υπήρξε η άνθηση των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών που έγινε γνωστή ως Αναγέννηση.

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Με τον όρο «Αναγέννηση», εννοούμε το σύνθετο πολιτιστικό, ιστορικό και κοινωνικό φαινόμενο που εμφανίστηκε μεταξύ του 15^{ου} και 17^{ου} αιώνα στη Δυτική Ευρώπη.
- Η Αναγέννηση θα ήταν αδύνατη χωρίς την ανακάλυψη εκ νέου των Ελλήνων και Λατίνων κλασικών.

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Η μετάβαση από τη μεσαιωνική κοσμοαντίληψη στη σύγχρονη επιστήμη έγινε σταδιακά μέσα στους δύο επόμενους αιώνες.

*Η Φλωρεντία, πόλη στην Τοσκάνη της Ιταλίας,
από όπου θεωρείται ευρέως πως
εξαπλώθηκε το πολιτιστικό ρεύμα της Αναγέννησης.*

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

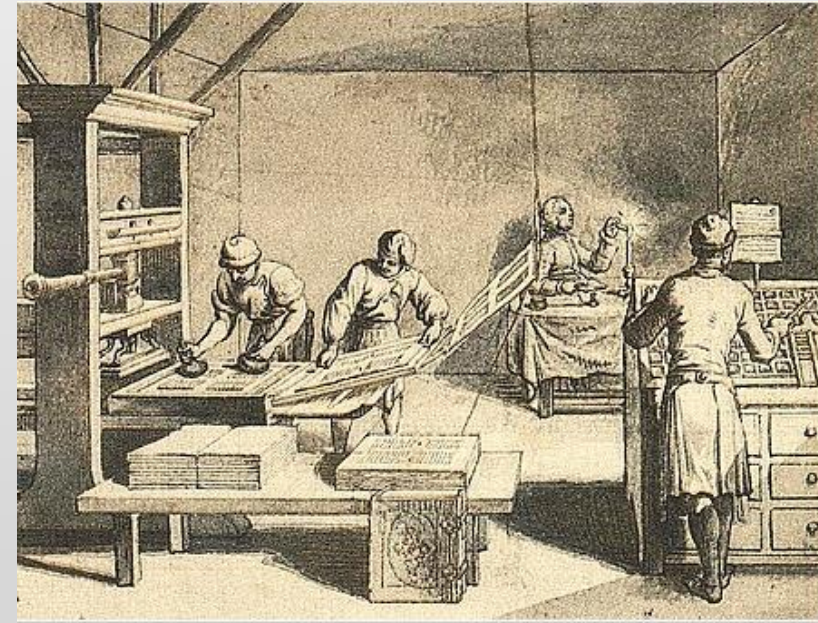
- Η εμπιστοσύνη στη λογική ικανότητα του ανθρώπου, η διεύρυνση των γνώσεων, η εμφάνιση μεγάλων κοινωνικών αλλαγών, που συμπορευόντουσαν με τις νέες αντιλήψεις στην πολιτική και την άσκηση της εξουσίας, είχε ως αποτέλεσμα να αλλάξει το πιστεύω των ανθρώπων του Μεσαίωνα και ο άνθρωπος να πάρει νέα θέση στον κόσμο.
- Η φεουδαρχία εξασθένησε και έκαναν την εμφάνισή τους μικρές πόλεις-κράτη στα οποία διαμορφώθηκαν νέες οικονομικές και κοινωνικές τάξεις, αναπτύχθηκε η βιομηχανία, το εμπόριο και η αγροτική οικονομία.

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Στις πόλεις-κράτη η οικονομία οργανώθηκε σε νέες βάσεις σε ό,τι αφορά στους φόρους, τα χρηματιστήρια, τα τελωνεία, τα δημόσια δάνεια.
- Θεωρείται μία εποχή μεγάλων αναζητήσεων και μεγάλων ανακαλύψεων με την εξέλιξη των φυσικών επιστημών και την ανακάλυψη της Αμερικής (1492), κατά την οποία διευρύνθηκαν οι ορίζοντες του ανθρώπου.

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Η εφεύρεση της τυπογραφίας συνέβαλε στη διακίνηση των ιδεών, η κατασκευή ρολογιών συστηματοποίησε την καθημερινότητα των ανθρώπων, η κατασκευή γυάλινων φακών και διόπτρων του έδωσε τη δυνατότητα να δει τον κόσμο διαφορετικά, η πυξίδα, η πυρίτιδα κ.ά. άλλαξαν ριζικά τη ζωή του.

Τυπογραφείο του 18^{ου} Αιώνα

Η Αναγέννηση και η Ανάδυση της Σύγχρονης Επιστήμης

- Την περίοδο της αναγέννησης, οι σχέσεις του ανθρώπου με την Εκκλησία επανεξετάστηκαν, καθώς ο θρησκευτικός φανατισμός του Μεσαίωνα σιγά - σιγά υποχώρησε ενώ η ισχύς της Καθολικής Εκκλησίας άρχισε να εξασθενεί.
- Ο «αναγεννησιακός άνθρωπος» πίστευε πια, ότι μπορούσε να διαμορφώσει μόνος του τις συνθήκες διαβίωσής του, καθώς η γνώση του εμπλουτιζόταν με τη συνεχή μελέτη της Φύσης, την παρατήρηση και το πείραμα.
- Εμφανίστηκε και επικράτησε το ιδανικό του Homo Universalis, του οικουμενικού ανθρώπου, ο οποίος είναι ταυτόχρονα λόγιος, καλλιτέχνης και επιστήμονας.

Επιστημονική Επανάσταση

- Η **επιστημονική επανάσταση** ήταν μια περίοδος κατά την οποία νέες ιδέες στην φυσική την αστρονομία, την βιολογία, την ανατομία, την χημεία και άλλες επιστήμες οδήγησαν στην απόρριψη δογμάτων που κυριάρχησαν από την αρχαιότητα και καθ' όλο τον μεσαίωνα, και οδήγησαν στην θεμελίωση της σύγχρονης επιστήμης.
- Η επιστημονική επανάσταση έλαβε χώρα στην Ευρώπη προς το τέλος της Αναγέννησης και συνεχίστηκε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, επηρεάζοντας το πνευματικό κοινωνικό κίνημα που είναι γνωστό ως Διαφωτισμός.

Επιστημονική Επανάσταση

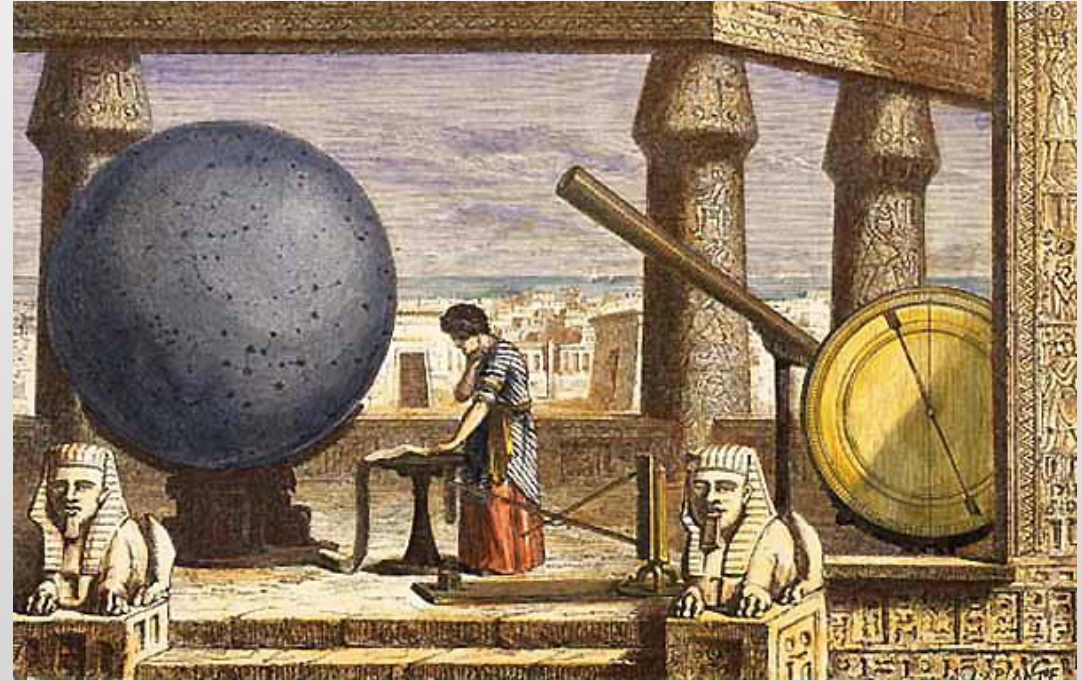
- Μέχρι το τέλος της επιστημονικής επανάστασης, ο ποιοτικός κόσμος των φιλόσοφων στην ανάγνωση των βιβλίων είχε μετατραπεί σε έναν μηχανικό, μαθηματικό κόσμο που θα ήταν γνωστός μέσω της πειραματικής έρευνας.
- Μακροπρόθεσμα η αναγέννηση και η επιστημονική επανάσταση επρόκειτο να ασκήσουν σημαντική επίδραση στην οικονομική σκέψη.

Επιστημονική Επανάσταση

- Σύμφωνα με τον Κογρέ η επιστημονική επανάσταση του 17^{ου} αιώνα συνέτριψε την αρχαιο-Ελληνική έννοια του Κόσμου, του «πάνω-κάτω» της Αριστοτελικής θεώρησης, ένα κόσμο στηριγμένο στις αισθητηριακές εντυπώσεις, και τον αντικατέστησε με το Αρχιμήδειο σύμπαν της ακρίβειας, την γεωμετρικοποίηση του χώρου, του μέτρου και του μονοσήμαντου προσδιορισμού.

Επιστημονική Επανάσταση

- Ο πραγματικός κόσμος δεν θεωρείται πλέον μία κλειστή, πεπερασμένη και ιεραρχικά διατεταγμένη ολότητα έτσι ακριβώς όπως την οριοθετούσε η μεσαιωνική προσέγγιση που τον ερμήνευε με βάση την Βίβλο και συμφωνούσε με την αρχαιο-ελληνική γεωκεντρική θεώρηση, αλλά ένα ανοιχτό, άπειρο, ακαθόριστο Σύμπαν προσδιορισμένο από τους νόμους και τα θεμελιώδη συστατικά του.

Επιστημονική Επανάσταση

- Παραδοσιακά, έναρξη της επιστημονικής επανάστασης θεωρείται το 1543, οπότε και δημοσιεύτηκαν δύο βιβλία που άλλαξαν την πορεία της επιστήμης.
  - Το πρώτο βιβλίο ήταν το *De revolutionibus orbium coelestium* του Νικόλαου Κοπέρνικου, στο οποίο εισήγαγε την θέση ότι η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο
  - Το δεύτερο ήταν το *De humani corporis fabrica* του Ανδρέα Βεσάλιου βιβλίο στο οποίο έθεσε τις βάσεις της σύγχρονης ανατομίας.

Επιστημονική Επανάσταση

**Νικόλαος Κοπέρνικος
(1473 – 1543)**

Επιστημονική Επανάσταση

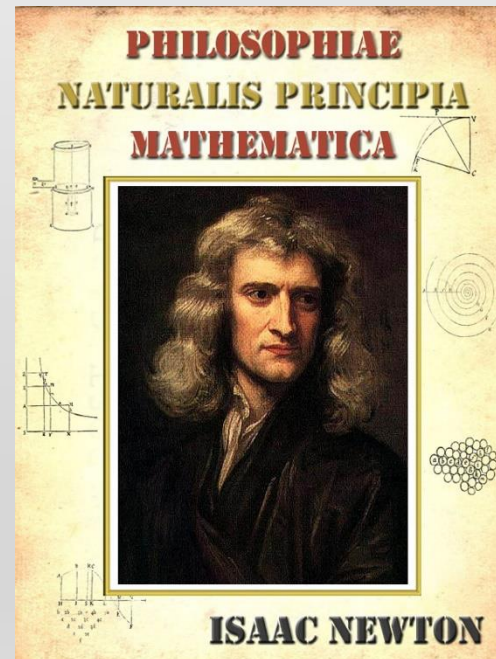
Ανδρέας Βεσάλιος (Andreas Vesalius ή Andries van Wesel (1514 – 1564)

- Ο Ανδρέας Βεσάλιος, Γεννήθηκε στις Βρυξέλλες, όταν το Βέλγιο ήταν τμήμα της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Σπούδασε Ιατρική στην Λουβέν και στο Παρίσι. Ταξίδευσε σε πολλές περιοχές της Ευρώπης. Εργάστηκε στις Βρυξέλλες ως Ιατρός και αργότερα στην Ισπανία ως Ιατρός της βασιλικής αυλής και Καθηγητής στην Πάντοβα.
- Ο Ανδρέας Βεσάλιος θεωρείται δίκαια ως ο θεμελιωτής της νεότερης Επιστήμης της Ανατομίας.
- Ανέταμε ανθρώπινα πτώματα, περιέγραψε με ακρίβεια την δομή του ανθρωπίνου σώματος, διόρθωσε και συμπλήρωσε τις παρατηρήσεις του Γαληνού και έθεσε τις βάσεις της Επιστήμης της Ανατομίας. '
- Όμως συνάντησε μεγάλη αντίδραση από ομοτέχνους του και άλλους και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τις Βρυξέλλες και να έλθει στην Ισπανία, ως Ιατρός της αυλής του εκεί βασιλέως.

Επιστημονική Επανάσταση

- Κορύφωση της επιστημονικής επανάστασης ήταν η δημοσίευση του *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica* από τον Ισαάκ Νεύτωνα το 1687.

Επιστημονική Επανάσταση

- Η επιστημονική επανάσταση άλλαξε βαθιά τις αντιλήψεις για τον κόσμο, με συνέπειες όχι μόνο για τον τρόπο αντιμετώπισης των φυσικών φαινομένων, αλλά και της θρησκείας, της κοινωνίας και της οικονομικής σκέψης.

Μερκαντισμός

- Ο μερκαντισμός είναι η ονομασία που δόθηκε από τους ιστορικούς του τέλους του 19^{ου} αιώνα στο πολιτικοοικονομικό σύστημα του ολοκληρωτικού κράτους από τον δέκατο έκτο έως τον δέκατο όγδοο αιώνα.
- Ο ίδιος ο όρος προέρχεται από τη λατινική λέξη Mercanti, το οποίο μεταφράζεται κυριολεκτικά ως «εμπόριο».
- Σε γενική όμως αποδοχή το σύστημα του Μερκαντισμού πρεσβεύει ότι μόνο με κυβερνητικές ρυθμίσεις εθνικιστικού χαρακτήρα μπορεί να εξασφαλιστεί η οικονομική ευημερία του κράτους.
- Οι οπαδοί της εμποροκρατίας καλούνται εμποροκράτες ή μερκαντιστές.

Μερκαντιλισμός

- Από τους διάφορους ιστορικούς ονομάστηκε
  - «Σύστημα εξουσίας ή κρατικής οικοδόμησης» (*Eli Heckscher*)
  - Ένα σύστημα συστηματικών κρατικών προνομίων, ιδίως στον περιορισμό των εισαγωγών ή των επιδοτήσεων εξαγωγών. (*Adam Smith*)
  - Σε ένα ελαττωματικό σύνολο οικονομικών θεωριών, συμπεριλαμβανομένου του προστατευτισμού και της φερόμενης ανάγκης συσσώρευσης χρυσού σε μια χώρα.

Μερκαντιλισμός

- Η εμφάνιση των ευρωπαϊκών εθνών – κρατών συνδέεται συχνά με το «μερκαντιλισμό». Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει την οικονομική σκέψη μιας ολόκληρης περιόδου από τον 15^ο μέχρι τον 18^ο αιώνα.
- Ο όρος μερκαντιλισμός δημιουργείται μετά το φαινόμενο και έχει κριτική χροιά.

Μερκαντιλισμός

- Βασικά χαρακτηριστικά του μερκαντιλισμού ήταν ο έντονος εθνικισμός και η άποψη ότι ο σχεδιασμός της οικονομικής δραστηριότητας πρέπει να είναι ένα μέσο για την επίτευξη των σκοπών του κράτους.
- Ο μηχανισμός αυτός απαρτιζόταν (κατά την έκφραση του Σμιθ), από "δύο μηχανές παρέμβασης", της προώθησης των εξαγωγών και ταυτόχρονα της αποθάρρυνσης των εισαγωγών - εκτός των απαραίτητων αγαθών.

Μερκαντιλισμός

- Οι κύριες χώρες που χρησιμοποίησαν τον μερκαντιλισμό ήταν της Δυτικής Ευρώπης, Γαλλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία και Βρετανία, καθώς και η Γερμανία και οι Κάτω Χώρες.
- Δεδομένου ότι οι αποικίες θεωρήθηκαν ως υπάρχουσες προς όφελος των μητρικών χωρών τους, τα αποικισμένα μέρη του Βόρεια Αμερική, Νότια Αμερική και η Αφρική ασχολήθηκε ακούσια με τον μερκαντιλισμό και έπρεπε να πουλήσουν πρώτες ύλες μόνο στους αποικιστές τους και να αγοράσουν τελικά προϊόντα μόνο από τις μητρικές χώρες τους.

Μερκαντιλισμός

- Λόγω του ότι η ευημερία του κράτους ήταν ο πρωταρχικός σκοπός, ο Μερκαντιλισμός έβλεπε με μεγάλο σκεπτικισμό τη σύναψη εμπορικών σχέσεων με άλλα κράτη.
- Για να εμποδιστούν τέτοιου είδους δραστηριότητες των ατόμων, το κράτος έπρεπε να ελέγχει απόλυτα το εμπόριο με τα άλλα κράτη βάζοντας περιορισμούς.
- Σύμφωνα με το παραπάνω δόγμα των Μερκαντιλιστών, οι εξαγωγές θεωρούνταν χρήσιμες και επωφελείς για το κράτος γιατί αύξαναν τα αποθέματά του σε πολύτιμα μέταλλα, ενώ οι εισαγωγές θεωρούνταν επιβλαβείς και έπρεπε να αποθαρρυνθούν γιατί πραγματοποιούνταν με την πληρωμή πολύτιμων μετάλλων και, επομένως, μείωναν τον πλούτο του κράτους.

Μερκαντιλισμός

- Οι απόψεις των Μερκαντιλιστών, βέβαια, βρίσκονταν και σε πλήρη αρμονία με τις αντιλήψεις για τον ρόλο του κράτους οι οποίες επικρατούσαν στις χώρες της Ευρώπης την εποχή αυτή. Το κράτος έπρεπε να είναι όσο πιο δυνατό γίνεται για να μπορεί να επιβάλλει στα άλλα κράτη τους όρους που προστατεύουν τα συμφέροντά του, έστω και με τη χρήση βίας, γιαυτό έπρεπε να έχει συγκεντρώσει πολύ πλούτο.
- Κατά συνέπεια το εμπόριο με άλλες χώρες βρισκόταν κάτω από τον στενό έλεγχο του κράτους ο οποίος, σε συνδυασμό με τα διαθέσιμα μέσα μεταφοράς της εποχής, μείωνε σημαντικά τον συνολικό όγκο των παγκόσμιων συναλλαγών, ενώ συχνές ήταν οι εμπορικές σχέσεις οι οποίες καθιερώνονταν υπό καθεστώς απειλών ή βίας μεταξύ των κρατών.

Μερκαντιλισμός

Σημείωση:

Για να κατανοήσουμε αυτή την αρνητική στάση των Μερκαντιλιστών έναντι στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι αξιωματικά ο πλούτος μιας χώρας οριζόταν ως το σύνολο των πολύτιμων μετάλλων (άργυρος και χρυσός) που η χώρα είχε στα θησαυροφυλάκιά της. Τα πολύτιμα μέταλλα έπρεπε όσο το δυνατόν περισσότερο να είναι συγκεντρωμένα στα χέρια του κράτους, που δεν θα έπρεπε να τα εμπιστεύεται στα χέρια των ιδιωτών γιατί οι τελευταίοι μπορεί να τα αντάλλασσαν με εμπορεύματα που θα εισήγαν από άλλες χώρες, με αποτέλεσμα πολύτιμα μέταλλα να εκρεύσουν από τη χώρα και επομένως να μειωθεί ο πλούτος της.

Μερκαντιλισμός

- Ίσως θα πρέπει να υπάρξει διάκριση μεταξύ της μερκαντιλιστικής πρακτικής και της μερκαντιλιστικής σκέψης.
- Γενικά (ακόμα και στις μέρες μας) οι απόψεις των στοχαστών συχνά μεταφέρονται παραμορφωμένες όταν μεταφράζονται σε πολιτικές.

Μερκαντιλισμός

- Οι μερκαντιλιστές, ως στοχαστές, δεν ήταν ενάντιοι στο εμπόριο θεωρώντας το εξωτερικό εμπόριο πιο επωφελές από το εσωτερικό εμπόριο.
- Όμως οι απόψεις τους χρησιμοποιήθηκαν από τους ηγεμόνες της εποχής για τη άσκηση βίας απέναντι σε άλλα κράτη.
- Αρκετοί μερκαντιλιστές στοχαστές περισσότερο από τον αποθησαυρισμό πολύτιμων μετάλλων ενδιαφερόταν για την μεγιστοποίηση της απασχόλησης.

Μερκαντισμός

- Ο μερκαντισμός ως σχολή σκέψης έσβησε οριστικά μετά τη δημοσίευση του βιβλίου του Adam Smith «Ο Πλούτος των Εθνών» το 1776 έτος από το οποίο και θεωρείται ότι αρχίζει η επιστήμη των οικονομικών.
- Είχε ήδη όμως αρχίζει να ξεθωριάζει από την εμφάνιση στα τέλη του 17^{ου} και στις αρχές του 18^{ου} αιώνα του φιλοσοφικού ρεύματος των φυσιοκρατών με κυριότερους εκπρόσωπους τους Vincent de Gournay (1712 – 1759), Richard Cantillon (1660 – 1734) και François Quesnay (1694-1774).

Μερκαντιλισμός – Αρνητική Κριτική

- Για το Μερκαντιλισμό έχει ασκηθεί κυρίως αρνητική κριτική.

Αρνητική Κριτική (Adam Smith):

- Ο μερκαντιλισμός συγχέει το χρήμα [πολύτιμα μέταλλα] με τον πλούτο
- Πιστεύει ότι μια οικονομία δε μπορεί να αυτορυθμισθεί και ως εκ τούτου απαιτείται μια ρύθμιση από το κράτος.
- Δίνει λανθασμένα έμφαση στο εμπορικό ισοζύγιο, στην απαγόρευση εξόδου πολυτίμων μετάλλων και στον προστατευτισμό.
- Η αρνητική αυτή άποψη συνεχίστηκε στην κλασική πολιτική οικονομία [JR McCulloch] στη φιλελεύθερη σχολή και ακόμα και σήμερα ο μερκαντιλισμός αντιμετωπίζεται ως προσοδοθηρία (rent-seeking):

Μερκαντιλισμός – Αρνητική Κριτική

Σημείωση:

- Ο όρος «προσοδοθηρία» (rent seeking) πρωτοχρησιμοποιήθηκε από την Anne Krueger, αλλά έγινε ευρύτερα γνωστός μέσα από τον Gordon Tullock.
- Η προσοδοθηρία μπορεί να οριστεί ως η χρήση πόρων με σκοπό την χωρίς ανταπόδοση μεταβίβαση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών από ορισμένα πρόσωπα προς τον προσοδοθήρα, με βάση κάποια απόφαση, η οποία προέρχεται από μια ακολουθούμενη πολιτική.
- Όταν μπει το στοιχείο της προσοδοθηρίας, απαιτεί την ανάμειξη του κράτους. Αυξάνεται, επομένως, ο ρόλος του κρατισμού. Αυξάνεται, μ'άλλα λόγια, ο ρόλος των συναλλαγών με τη μεσολάβηση του κράτους.

Μερκαντιλισμός – Θετική Κριτική

Θετική Κριτική (Gustav Schmoller):

- Την εποχή εκείνη διακυβεύονταν ζητήματα πολιτικής ισχύος, τα οποία ήταν, ταυτόχρονα, ζητήματα οικονομικής οργάνωσης. Το διακύβευμα ήταν η δημιουργία **πολιτικών** οικονομιών ως ενιαίων οργανισμών, των οποίων το κέντρο έπρεπε να είναι, όχι απλά μια κρατική πολιτική που θα πήγαινε προς όλες τις κατευθύνσεις, αλλά μάλλον ο ζωντανός σφυγμός ενός ενιαίου συναισθήματος.
- Ο εσωτερικός του πυρήνας δεν είναι παρά δημιουργία του κράτους. Όχι δημιουργία κράτους με τη στενή έννοια, αλλά δημιουργία κράτους και δημιουργία εθνικής οικονομίας ταυτόχρονα.

Μερκαντιλισμός – Θετική Κριτική

Θετική Κριτική (Gustav Schmoller):

- Η ουσία του μερκαντιλιστικού συστήματος δεν έγκειται σε κάποιο δόγμα σχετικά με το χρήμα, ή με το εμπορικό ισοζύγιο, ή με τους τελωνειακούς φραγμούς, τους προστατευτικούς δασμούς, ή τους νόμους περί ναυσιπλοΐας αλλά σε κάτι πολύ μεγαλύτερο: δηλαδή τον ολικό μετασχηματισμό της κοινωνίας και της οργάνωσής της, καθώς και του κράτους και των θεσμών του, υποκαθιστώντας την τοπική και περιφερειακή οικονομική πολιτική με εκείνη του εθνικού κράτους.

Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo Machiavelli)

- Ο Νικολό Μακιαβέλι ήταν Ιταλός διπλωμάτης, πολιτικός, ιστορικός, ανθρωπιστής και συγγραφέας της περιόδου της Αναγέννησης.
- Γεννήθηκε σε μία φτωχή οικογένεια της Φλωρεντίας και ήταν γιος του Μπερνάρντο Μακιαβέλι και της Μπαρτολομέα Νέλι. Ο πατέρας του μερίμνησε ώστε ο νεαρός Νικολό να λάβει ουμανιστική εκπαίδευση, σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα της εποχής.

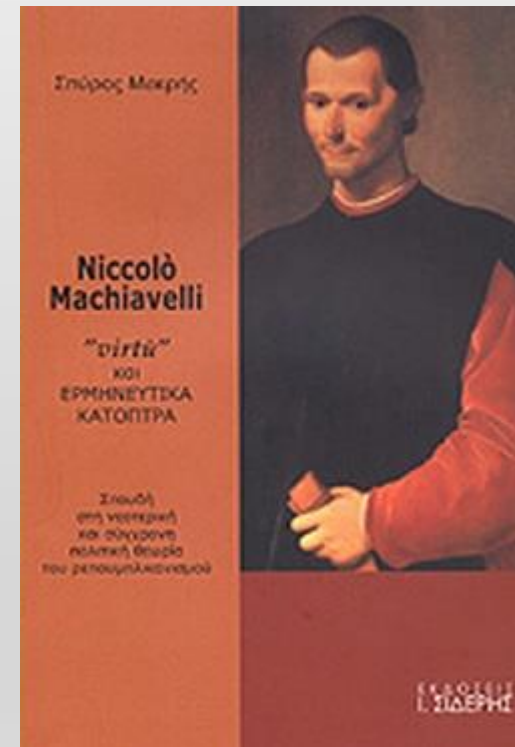
Niccolò Machiavelli
(1469 – 1527)

Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo Machiavelli)

- Ο Νικολό Μακιαβέλι είναι ο γνωστότερος πολιτικός στοχαστής του 16^{ου} αιώνα και της Αναγέννησης γενικότερα.
- Το πλέον σημαντικό του έργο είναι ο Ηγεμόνας (The Prince). Το έργο γράφτηκε το 1513, αλλά κυκλοφόρησε πέντε χρόνια μετά το θάνατο του Μακιαβέλι το 1532.
- Από πολλές απόψεις, Ο Ηγεμόνας είναι ένα καινοτόμο και ρηξικέλευθο έργο.

Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo Machiavelli)

- Στον Ηγεμόνα του Μακιαβέλι, τα συμφέροντα του Κράτους διαχωρίζονται πλήρως από τη θρησκεία και η πολιτική επιστήμη από την ηθική.
- Ο Machiavelli κάνει μια ανάλυση, για το πώς οι Ηγεμόνες μπορούν να πετύχουν αποτελεσματικά το στόχο τους, που δεν είναι άλλος από την ενίσχυση της κρατικής εξουσίας.

Νικολό Μακιαβέλι (Niccolo Machiavelli)

- Ο Machiavelli θεμελίωσε τις συμβουλές του στην υπόθεση ότι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ανενδοίαστα και ιδιοτελώς.
- Αυτό όχι γιατί θεωρούσε ότι δεν έχουν ηθικές αρχές και φραγμούς, αλλά γιατί αυτή ήταν η πιο αξιόπιστη θεωρητική υπόθεση.
- Ακόμα κι αν οι άνθρωποι συμπεριφέρονταν ηθικά ή αλτρουιστικά, οι ηγεμόνες θα ήταν ανόητοι να στηρίξουν την πολιτική τους σε τέτοιου είδους πρακτικές.

Η Σχολή της Σαλαμάνκα

- Η σχολαστική σκέψη συνέχισε να αναπτύσσετε τον 16^ο και 17^ο αιώνα, αλλά το περιεχόμενο της άλλαξε προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες περιστάσεις.
- Ιδιαίτερα ισχυρή παρέμεινε στην Ισπανία, όπου εξέχουσα ήταν η σχολή της Σαλαμάνκα.

Η Σχολή της Σαλαμάνκα

- Στην σχολή της Σαλαμάνκα θεολόγοι και νομικοί συνέχισαν να γράφουν στο παραδοσιακό σχολαστικό ύφος (δηλαδή με πλήθος ερωτήσεων, αντιρρήσεων, διαχωρισμών, προτεινόμενων λύσεων και συμπερασμάτων με πολλές αναφορές στο έργο του Αριστοτέλη και του Aquinas).
- Οι Σχολαστικοί συγγραφείς της σχολής της Σαλαμάνκα ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τα προβλήματα που έθεταν η ανάπτυξη του εμπορίου και η τεράστια εισροή χρυσού και ασημιού από τον Νέο Κόσμο στην περιοχή αυτή της Ευρώπης.

Η Σχολή της Σαλαμάνκα

- Τα βασικά προβλήματα που μελέτησαν ήταν η τοκογλυφία, το χρήμα και οι τιμές.
- Για να δώσουν πειστικές απαντήσεις στα ζητήματα αυτά, έπρεπε να συνδυάσουν τα διδάγματα του Aquinas με τις σύγχρονες επιχειρηματικές πρακτικές και να εξηγήσουν τι δραματικές αλλαγές που συνεπαγόταν για τη χώρα ο Αμερικάνικος θησαυρός.

17^{ος} Αιώνας
Τάξη στην Σχολή της
Σαλαμάνκα

Η Σχολή της Σαλαμάνκα

- Η σχολή της Σαλαμάνκα κατέληξε σε μία στάση απέναντί στο εμπόριο πολύ διαφορετική από αυτή του Αριστοτέλη και του Aquinas, αλλά οι μέθοδοι της κινούταν αποκλειστικά στο πλαίσιο της σχολαστικής παράδοσης.
- Ένα από τα προβλήματα που αντιμετώπιζε τον 16^ο αιώνα η Ισπανία ήταν ότι, αν και οι θησαυροί που εισέρρευσαν ήταν αμύθητοι, ελάχιστο μέρος τους παρέμενε στη χώρα. Κι αυτό γιατί υπήρχε μεγάλη εκροή χρημάτων προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Τη Γένοβα, τη Ρώμη, την Αμβέρσα και τη Βενετία. Ένας τρόπος αντιμετώπισης της κατάστασης αυτής ήταν η θέσπιση νόμων για την απαγόρευση της εκροής χρήματος.

Martin Navarrus

- Ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς της σχολής της Σαλαμάνκα ήταν ο Martin de Azpilcueta Navarro ή Navarrus.
- Ο Martin Navarrus ήταν ένας δομινικανός μοναχός που δίδαξε νομικά στην Τουλούζη και την Καόρ πριν να μεταναστεύσει στην Ισπανία.

Martin Navarrus
(1493 – 1586)

Martin Navarrus

- Οι απόψεις του Navarrus για την αξία του χρήματος περιλαμβάνονται στο «Comentario resolutorio de usuras» (Ανασκόπηση ενδιαφέροντος), ένα παράρτημα σε ένα θεολογικό εγχειρίδιο που δημοσιεύτηκε το 1556.

Martin Navarrus

- Ο Navarrus ξεκινούσε με την άποψη του Αριστοτέλη ότι σκοπός του χρήματος είναι η διευκόλυνση του εμπορίου.
- Ωστόσο, ενώ οι προγενέστεροι συγγραφείς καταδίκασαν κάθε άλλη χρήση του χρήματος ως αφύσικη, ο Navarrus είχε τη γνώμη ότι η ανταλλαγή του με σκοπό το κέρδος ήταν μια σημαντική δευτερογενής χρήση του.
- Όσο νόμιμη ήταν η αγοραπωλησία προϊόντων από τους εμπόρους με σκοπό την αποκόμιση κάποιου λογικού κέρδους, εξίσου νόμιμη ήταν και η ανταλλαγή χρήματος εάν γινόταν για να εξασφαλιστούν τα προς το ζην.

Martin Navarrus

- Λιγότερο άκαμπτες ήταν και οι απόψεις του για την τοκογλυφία, μια και πίστευε ότι ο δανειστής έπρεπε να αποζημιώνεται καλύτερα στην περίπτωση που έχανε τα χρήματα του.
- Ο Navarrus υποστήριζε ότι η αξία του χρήματος δεν ήταν σταθερή, ανάλογα με την αναγραφόμενη αξία που έγραφε ή την ποσότητα πολύτιμου μετάλλου που περιέχει. Εξαρτιόταν και από την σπανιότητα του χρήματος καθώς επίσης και από παράγοντες όπως η αβεβαιότητα για το αν θα υποτιμηθεί, θα υπερτιμηθεί ή θα αποσυρθεί.

Martin Navarrus

- Ο Navarrus υποστήριζε ότι ο λόγος που οι τιμές αυξήθηκαν μετά την ανακάλυψη των Ινδιών, ήταν ότι η χώρα πλημμύρισε με χρυσό και ασήμι.
- Το γεγονός ότι όλα τα αγαθά είχαν γίνει πιο ακριβά οφειλόταν στην απαξίωση του νομίσματος.

Τα Οικονομικά Κατά τον 16^ο Αιώνα

- Η εμφάνιση των ευρωπαϊκών εθνών κρατών άσκησε τεράστια επίδραση στην οικονομική σκέψη.
- Η οικονομική δύναμη ήταν απαραίτητη για να είναι ισχυρό ένα έθνος, και για αυτό οι κυβερνήσεις έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην εφαρμογή οικονομικών πολιτικών για την απόκτηση της.

Τα Οικονομικά Κατά τον 16^ο Αιώνα

- Την εποχή εκείνη άλλαξε και ο προσανατολισμός της οικονομικής σκέψης.
- Για τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ήταν απολύτως αναγκαίο να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που είχαν δημιουργήσει οι ισπανικές κατακτήσεις, αλλά και η επέκταση του εμπορίου και των χρηματοοικονομικών.
- Μακροπρόθεσμα η αναγέννηση και η επιστημονική επανάσταση επρόκειτο να ασκήσουν σημαντική επίδραση στην οικονομική σκέψη. Ωστόσο η επιρροή τους τον 16^ο αιώνα ήταν πολύ μικρότερη.

Τα Οικονομικά Κατά τον 16^ο Αιώνα

- Η απομάκρυνση από του παλιούς τρόπους σκέψης έγινε βαθμιαία. Τον 16^ο Αιώνα δεν σημειώθηκε κάποια επανάσταση στην οικονομική σκέψη.
- Πρακτικοί άνθρωποι, δικηγόροι και συνάμα, κυβερνητικοί αξιωματούχοι αποστασιοποιήθηκαν ακόμα περισσότερο από την μεσαιωνική αντίληψη.
- Τα ηθικά ζητήματα παραμερίστηκαν ακόμη περισσότερο προς όφελος της ανάλυσης της οικονομικής πραγματικότητας και των πολιτικών που έπρεπε να εφαρμοστούν.

Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες

- «Οι Λουσιάδες» είναι ένα πορτογαλικό έπος, του εθνικού ποιητή των Πορτογάλων, Λουίς ντε Καμόες, το οποίο εξιστορεί αλληγορικά το μεγάλο ταξίδι του πορτογάλου εξερευνητή Βάσκο ντε γκάμα στις Ινδίες και ταυτόχρονα καταγράφει την ιστορία του έθνους από την προϊστορία μέχρι τον 16^ο αιώνα.
- Σε όλο το έργο, στις περιπέτειες των ηρώων θα παρεμβάλλονται οι Θεοί του Ολύμπου και στοιχεία από τα έπη του Ομήρου.

Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες - Απόσπασμα

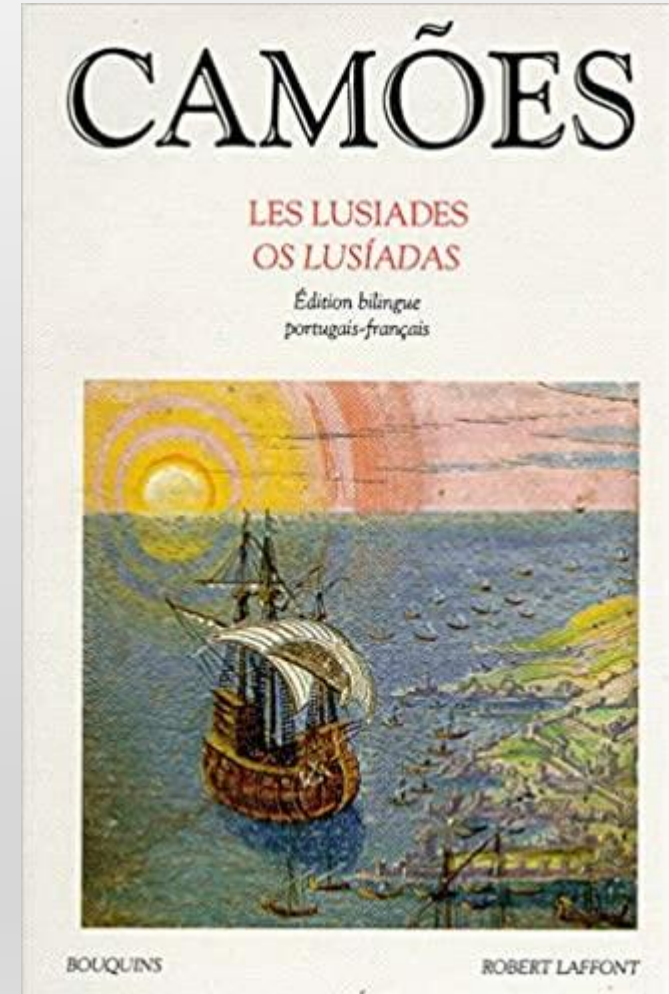
Θα ψάλω την τόλμη και τους αγώνες
Ευγενών ηρώων, οι οποίοι από την Δύση
Και την πορτογαλική ακτή
Σε θάλασσες που ακόμα δεν είχαν διασχιστεί
Πέρασαν πέρα από την Ταπρομπάνα
Και σε κινδύνους και πολέμους,
Περισσότερο θαρραλέοι
Από ότι υποσχόταν η ανθρώπινη δύναμη
Ανάμεσα σε λαούς απομονωμένους,
Ίδρυσαν ένδοξο νέο Βασίλειο,

Λουίς ντε Καμόες
(1524 - 1580)

Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες - Απόσπασμα

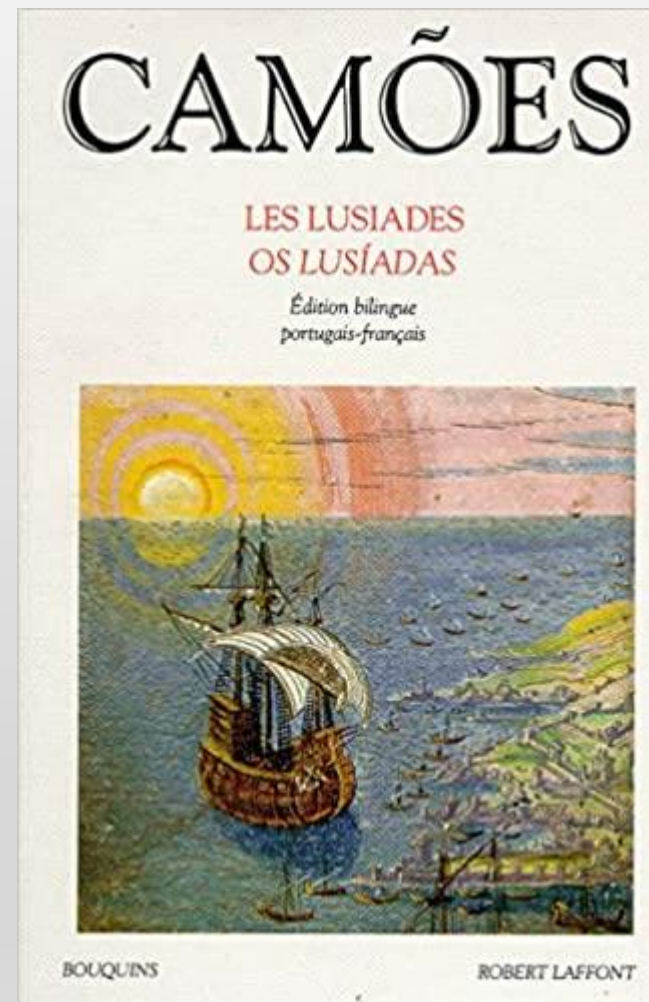
Θα εξυμνήσω τις ηρωικές αρετές
Εκείνων των αρχόντων
Που κυριάρχησαν σε άπιστες χώρες
Της Ασίας και της Αφρικής
Και σε ακάθαρτα ερείπια
Έστησαν βασιλεία της πίστης.
Θα εξυμνήσω τους πολεμιστές εκείνους
Που η τόλμη τους έκανε αθάνατους.
Εάν δε η τέχνη και το πνεύμα με βοηθήσουν
Η φήμη τους θα κυριεύσει τον κόσμο.

Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες - Απόσπασμα

Ας μην γίνεται πλέον λόγος
Για τις περίφημες περιπλανήσεις
Του πολυμήχανου Οδυσσέα
Και του ευσεβή Αινεία.

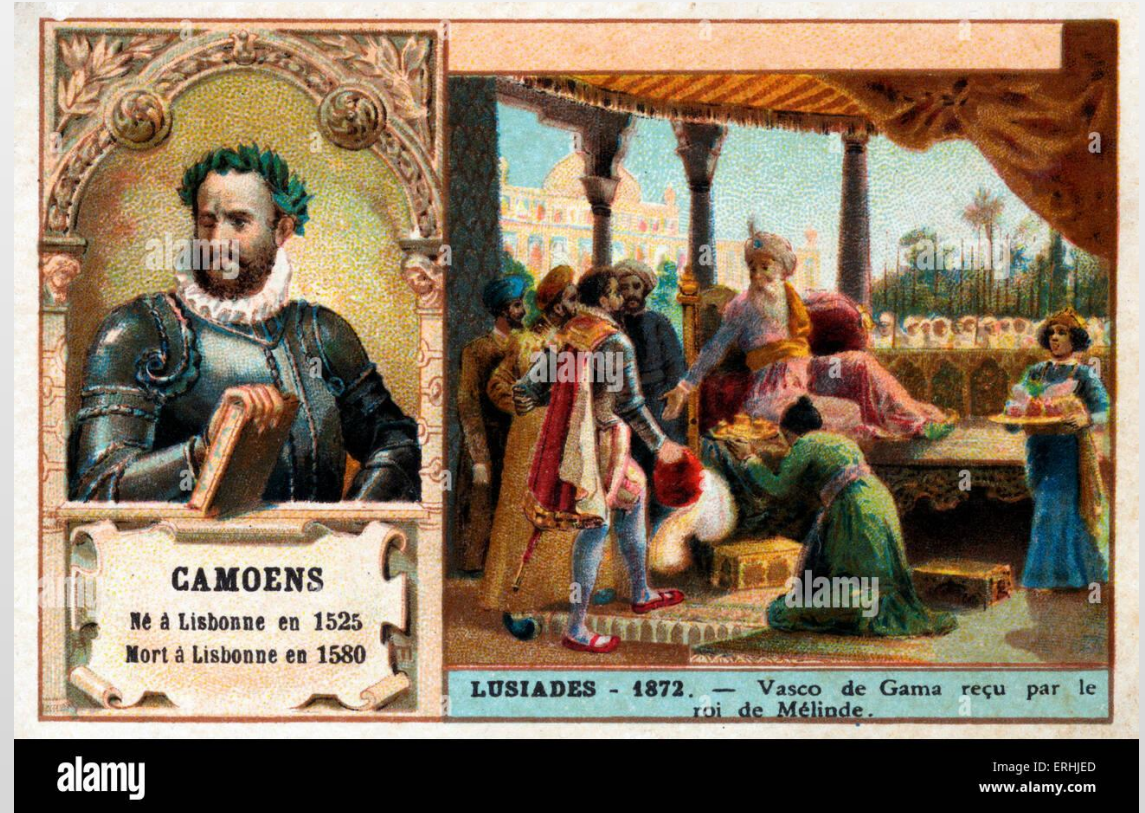
Ας παύσει η εκατοντάστομη Θεά
Να διαφημίζει τις νίκες του Αλεξάνδρου
Και του Τραιανού.

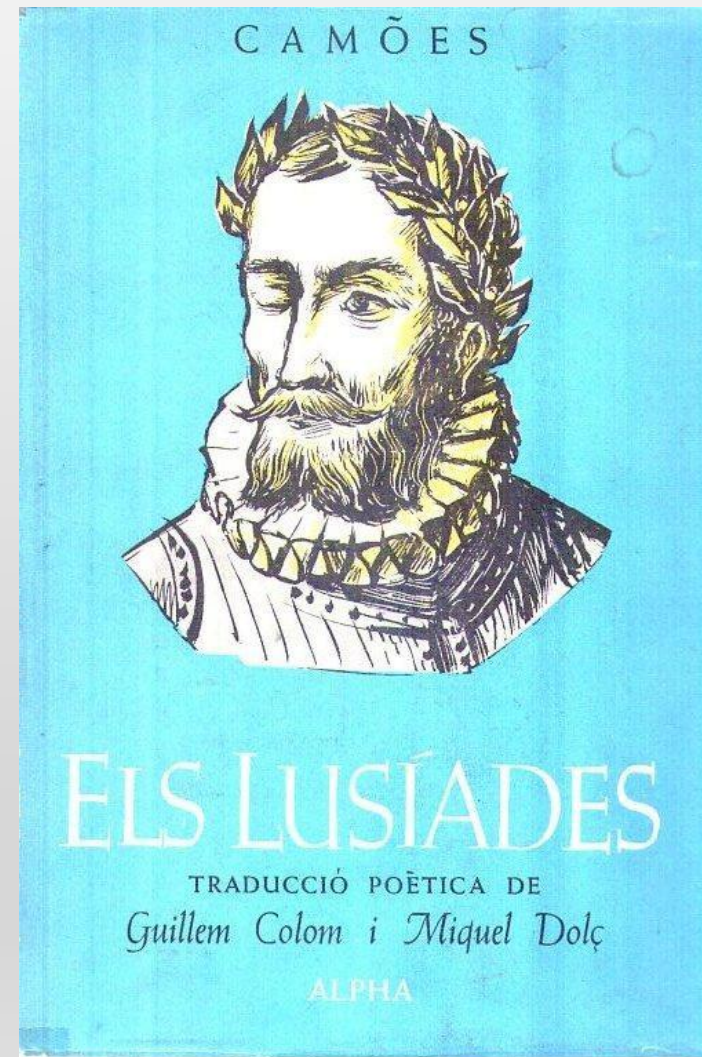
Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες - Απόσπασμα

Εγώ ψάλλω τα τέκνα του Λούσου,
Μόνο ο Άρης και ο Ποσειδώνας
Υπερτερούσαν αυτών.
Ήρωες του Βιργιλίου και του Ομήρου,
Ακούσετε τους άθλους τους,
Υπερβαίνουν των δικών σας ηρώων.

Λουίς Ντε Καμόες Λουσιάδες - Απόσπασμα

Και εσείς που έχετε εξάψει
την φαντασία μου με νέο ζήλο,
Νύμφες του Τάγου,
Εάν υπήρξατε οι πρώτοι μου έρωτες,
Εάν έψαλα στις μαγευτικές σας όχθες,
Χαρίστε στην φωνή μου υψηλότερο τόνο,
Δώστε στους στίχους μου αρμονία,
τόσο λαμπρή και τόσο καθαρή,
Ώστε ο Θεός της Πίνδου
Ν' αφήσει για χάρη των δικών μας ναμάτων,
Τα κύματα της Ιπποκρήνης.

Λουίς Ντε Καμόες

- **Ο Λουίς ντε Καμόες ή Καμόενς (Luís Vaz de Camões)** (1524 1580) ήταν Πορτογάλος ποιητής, ο οποίος έζησε και έδρασε κατά το 16^ο αιώνα.
- Θεωρείται μαζί με τον Fernando Pessoa εθνικός ποιητής της Πορτογαλίας και ένας από τους μεγάλους Ευρωπαίους ποιητές της εποχής του.
- **Οι Λουσιάδες (*Os Lusíadas*)** είναι επικό ποίημα του Λουίς ντε Καμόες.

Λουίς Ντε Καμόες

- **Οι Λουσιάδες** του Λουίς ντε Καμόες έχουν θέμα τα μεγάλα κατορθώματα των *Λουσιάδων* ή *Λουσιτανών*, των γιων του *Λούσου*, δηλαδή των Πορτογάλων.
- Συγκεκριμένα «εξυμνεί» την ανακάλυψη της θαλάσσιας οδού προς την Ινδία από τον Πορτογάλο θαλασσοπόρο και εξερευνητή Βάσκο ντε Γκάμα.
- **Οι Λουσιάδες** θεωρείται ως το εθνικό ποίημα της Πορτογαλίας και το μεγαλύτερο ποιητικό επίτευγμα της πορτογαλικής Αναγέννησης.

Ερωτήσεις

- 1. Αναφέρετε σημαντικές εφευρέσεις κατά την περίοδο της Αναγέννησης που άλλαξαν την οπτική του ανθρώπου ως προς τον κόσμο.**
- 2. Πώς χαρακτηρίζονται οι σχέσεις του Ανθρώπου με την Εκκλησία την περίοδο της Αναγέννησης;**
- 3. Τι διαφορά έχει το πιστεύω του «αναγεννησιακού ανθρώπου» σε σχέση με του «μεσαιωνικού»;**
- 4. Τι εννοούμε με τον όρο Homo Universalis?**
- 5. Τι συνέβη κατά την περίοδο της Επιστημονικής επανάστασης;**

Ερωτήσεις

6. Να αναφέρετε τρία βιβλία που γράφτηκαν την περίοδο της Αναγέννησης και άλλαξαν την πορεία της επιστήμης.
7. Πώς έχουν χαρακτηρίσει διάφοροι ιστορικοί τον Μερκαντισμό;
8. Τι σημαίνει η λέξη «προσοδοθηρία»;
9. Ποιο είναι το κύριο έργο του Machiavelli? Τι πραγματεύεται;
10. Ποια είναι τα βασικά ζητήματα που μελέτησαν οι σχολαστικοί συγγραφείς της σχολής της Σαλαμάνκα;

Ερωτήσεις

- 11. Με ποιο τρόπο η εμφάνιση των ευρωπαϊκών εθνών κρατών επέδρασε στην οικονομική σκέψη;**
- 12. Πώς αντιμετωπίστηκαν τα ηθικά ζητήματα κατά τον 16^ο Αιώνα;**
- 13. Αναφέρετε ένα σημαντικό ποιητικό έργο της πορτογαλικής Αναγέννησης.**
- 14. Αναφέρετε απόψεις του Martin Navarrus , οι οποίες διαφοροποιούνται από αυτές των προγενέστερών του.**

Βιβλιογραφία

- Η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης, Backhouse Robert E., 1η έκδοση/2009, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ
- Η γένεση της οικονομικής κοινωνίας, Heilbroner Robert L.,Mildberg William, 1η έκδ./2010, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΕ
- R. E. Ekelund & R. K. Tollison, *Politicized Economics. Monarchy, Monopoly and Mercantilism.* 1997
- A.O. Krueger (1974) ‘The Political Economy of the Rent-Seeking Society’
- Gordon Tullock (1993) Rent Seeking
- Luis de Camoes, *Os Lusíadas* (Oxford, 1973)